

Przyczynki do drugiego wydania „Księgi przysłów“

S. Adalberga.

Setka III*).

201. Inochoda. *HL* w. 855. czytamy: »Pirwej sie stępią szłapał, a dziś inochoda« na wyrażenie poprawy stosunków i bytu.

202. Iść. *Dod. D.* 351: »Iść dołu (= na dół), kijami za psami« tzn. iść w poniewierkę.

203. Jabłko 4. Odpowiada mu łot. »'Ahbols nekricht tāhl no zēlma, der Apfel fällt nicht weit vom Stamme« (*Ulmann, Lett. Wtbuch* I. s. 2. p. w. 'ahbols). Do licznych tekstów dodaj z *HT* str. 9.: »Tak, jako ono mówią: jacy rodzicy, takie dzieci; niedaleko zawsze od jabłoni padnie jabłko«. *Odm. w nrze VI. Bł.* w. 10.: »wždyć niedaleko drzewa jabłko padnie«.

204. Jadwiga 2. i Jadwiga św. 4. mylnie pojął A., jakoby odnosiły się do osób o tem imieniu; dotyczą one bezwątpienia sprzętu gospodarskiego, zwanego jadvigą. Wystarczy przypomnieć, że Podhalanie zwą tak »gruby, mocny kawał drewna z korzenia smerekowego, na jednym końcu w hak zagięty« (*SKJ* V. 362.), jadviszką zaś nazywano u nas poduszeczki na szpilki (rzekomo od Jadwigi Łuszkowskiej cz. Jadviszki ze Lwowa, kochanki Władysława IV.; prw. art. St. Jaszowskiego »Poczet godnych wspomnienia kobiet polskich, opuszczonych w dziele p. Sowińskiego: »O Polkach«. *Rozmaitości lwowskie*, 1828. nr. 48. s. 385—7. Może być, że Jaszowski ma słuszność; wszak powstanie wyr. *fontaż* było — jak wiadomo — podobne. Ale też być może, że tu wchodzi w grę słoworód ludowy podobny do tego, który śrdgniem. nazwę żelaznej szkatułki na cenne przedmioty *isenhalt* przekształcił widocznie pod wpływem imienia słynnej Isolty Trystanowej w *isolt* (prw. F. Lichtenstein, *Anz. f. dt. Alt.* t. VII. 1881, s. 102.).

205. Jaje 16. *Knap.* taksamo napis XXXVIII. *Bł.* Obszerniej na końcu, gdzie włożono w usta starych słowa pogardliwe pod adresem młodych:

Dziwne... czasów naszych nastały zwyczaj,
Już teraz, niżli kokosz, chce być mędrsze jaje«.

Dod. stamtąd XXIX. w. 20.: »o kamień roztrąci się jaje«. Dotyczy bezsilnych, a złośliwych i upartych. — *Dod.* »starą polską

*) Zob. »Lud« VII. str. 29 i nast.

przypowieść«, którą *ZM* 90. podaje w postaci niezupełnej: »Po jajku się napić etc.« Jestto widocznie przekład łać.: »Singula post ova pocula sume nova!«

206. Jan św. 42. Już przed wyd. Księgi był tekst ten (z wyr. kłysek = kłosek) wydrukowany przez *S* 337.

207. Jarmark 8. odm. w »Gnieździe Nieczujów« *Z. Kaczkowskiego* (Dz. III. 61): »Po jarmarku zawsze zły targ«.

208. Jaskółka 2. Warto zaznaczyć, że przysł. to, znane w mnóstwie odm. i u nas, a zgodne z niem.: »Eine Schwalbe macht non keinen Frühling«, jest ostatecznie przekładem greckiego, podanego w *Arystotelesa Ethic. Nicom.* I, 7, 16. (Prw. Kellera »Thiere des class. Alterhums« s. 463. i tam powołane inne cytaty starożytne, polegające na tym samym zakresie pojęć).

209. Jatka 3. *RL* 34.: »niechcąc tych dwu panów i senatorów swych na mięsne, jako mówią, jatki wydać«.

210. Jazda. Dod.: »Dalej jazda — byle z gniazda!« Widocznie przysł.; znam je jako napis pewnego artykułiku w rubr. »Z tygodnia na tydzień« w *Tygodniku ilustr.* (1900. nr. 27. s. 520). Zdaje mi się, że pewne pokrewieństwo zachodzi między nim a przysł., zapisanym u *A.* a pod Gwiazdą (nazwiskiem) bez podania źródła: »Jazda, panie Gwiazda!« Może ta odm. jest tylko wynikiem nieporozumienia?

211. Jedwab. Dod. *HL* w. 1419—20.:

Ale kiedy nie stawa hawtarzowi złota,
I jedwabiem nie wadzi, byle szła robota.

212. Jeleń Ryś. tak samo *XCII. Bł* w. 52.: »nie cięża jeleńniowi rogi«.

213. Jeść. Dod. napis *LXII. Bł*: »Nie każdy to zje, co sobie ukroi«.

214. Język 40. podobna myśl *HL* w. 1454.: »ludzi język mędrszym nie borguje«.

215. Kapica Ryś. = napis *LIX. Bł*.

216. Kapusta 6. odm.: »Kapusta i flaki — dobry galas taki« *D* 355. p. w. *galas*, który objaśniono tam błędnie jako jedzenie byle jakie; przeciw temu bowiem przemawia dwuwiersz: »Alarus, alarus, dam ci grusek na galus« (prw. Karłowicza »Słownik gwar. pol.« p. w. Alarus). — Do 10. znam z bruku lwowskiego odm.: »Lepszy(e) w domu groch, kapusta, niż na wojnie kura tłusta«.

217. Kasza 13. znam odm. lwowską: »Kasza nasza, a barszcz wasz«. — 29. poprawiam według wymagań wiersza: »połć słoniny»

dosyć na rok leguminy«. — Dod. »Jeść kaszę ze Szwedami« wzgl. »kasza ze Szwedami«, którego to przysł. powstanie objaśnia K. Bujnicki w uw. na s. 254. t. I. pisma *Rubonu* (Wilno 1842.)

218. Katarzyna 27. znam ze Lwowa odm.: »Racja fizyka: Kaśka butów nima(!)«.

219. Kazać 2. Ten zwrot też w *Prot.* w. 849—50.:

Gdzie słuźnej trwogi niemasz, gdzie daleko guzy,
Tam każesz na swym frezie, jako na trzy tuzy!

220. Kieł 1. już *RL* 45.: »takeście już wzięli na kieł«.

221. Kij. Dod.: »kijem mąkę mleć« zbiednieć, wyjść na dziady, *D* 366.

222. Klin 4. Podhalanie mówią krócej: »przybrać se do głowy« zam. »zabić sobie klin w głowę« (*D* 403.)

223. Kobieta 5. W setce pierwszej (pod l. 31.) uznałem to przysł. jako b. świeże. Może być, że je wprowadził dopiero Krasicki z wzoru swego, zapewne niemieckiego. Niemcy bowiem wykazują je u siebie już w starej kronice Zimmera (p. *Alemania* I, 305. nr. 104.): »Her zengunst, Aprillienwetter, Fra wengemüt und Rosenbletter, Ross, Würfel und Federspill, verkern sich oft, wers merken will«.

224. Koczoty (niema u A.) *HL* w 1203.: »Śnadźby dziś drugi wołał brać lada koczoty«. — »I koczotabym nie dał (za to)« powiada *C* w w. 1755, tłumacząc wyrażenie Plautusa: »flocum non interdum«.

225. Kokosz. Dod. z *BS* II. 652.: »Daj kokoszom bróg żyta, przedsię będą grzebły«.

226. Kolano. Dod. z *RL* 7.: »kolana podginać przed kim«, zwrot widocznie przysłowiony (= kłaniać się komu, czapkować przed kim), jak wynika z dodatku: »jako mówią«.

227. Koło 3. Że to nie jest przysł. polskie, przekonywam się z »Gramatyki czeskiej« Wacława Philomatesa z r. 1533., gdzie czytamy przy sposobności słów posiłkowych *jest i są*: »Ale kdež těch slov není potřebí, jako páteho kola u vozu, totiž když bez nich jazyk dobře se veze a rozum bezpečně sedi, tuť býti nemají«. (prw. Ant. Truhlára »Příspěvky k dějinám studií humanistických v Čechách«, *České museum filologické* 1899. t. V., s. 294). Adalberg ma najdawniejszy tekst polski dopiero ze »Zwierciadła« z r. 1567., a więc o 34 lata późniejszy od czeskiego. — Do J. Knap. odm. napis XLV. *Bł.*: »Patrz na koła poślednie!«

228. Komar 1. Czytaj: »Do zabicia komora niepotrzeba opora« — »ciesielskiego« skreśl! — 3. jest tekstem ewangelicznym, dobrze znanym, co należało zaznaczyć.

229. Koń. Dod.: »s ludzkiego (= cudzego) konia na pośród wody słaż« *D* 374. p. w. ludzki.

230. Korzec. Korespondent ze Szczercowa do *Tygodnia* piotrkowskiego, p. Lux pisze w nrze 49. z r. 1897. str. 2.: O urodzajach tegorocznych pod Szcz. można powiedzieć: »korzec siejesz, kopę młócisz, kopa korzec daje«. Brzmi to zupełnie przysłowiowo. — Dod. podh.: »nie kładź go do wirtelika (= ćwierci), bo on sie do korca nie zmieści« (*D* 430. p. w. wirtelik).

231. Koszula. 1. Odm. *Mącz.* i *Petr.* czytam też w w. 1998—9. C: »bliższa jest koszula niżli suknia«. Tak przetłumaczono tu Plautusa zdanie: »tunica propior palliost«. Zdaje mi się, że przysłowie to ostatecznie przejęliśmy z łaciny, tj. z Plautusa. — W *Kółku rodź.* 1860. uw. do s. 252. czytam: »Uszyć ognistą koszulę Stambułowi — znaczyło u zaporózców napaść, spalić i splądrować Stambuł«.

232. Kot. Pan A. niezna widocznie »obrazka z historyi naturalnej« M. Rybowskiego p. n. »Kot domowy« (odb. z V. rocznika *Opiekuna zwierząt*, w Krak. 1892.), gdzie na str. 35—6. podano ustęp »Kot w przysłowiach«, a w nim 43. przysł. Nawet z tych przysłów, które p. Rybowski powtórzył za S. Udziela (29—43). jedynie ostatnie A. wcielił ze zbioru Udzieli pod l. 11. (prw. też odm. *Gospodyni* 3., *Zgodzić się* 9.) Wogóle tylko następujące teksty p. R. odnajduję w brzmieniu mniej lub więcej podobnym pod hasłem Kot: *R.* 2. = *A.* 33. (ale wyjaśniono odm.); 5. = 12.; 8. = 24.; 9. = 36. (prw. też *Chłop* 38., *Mnich* 3.); 21. = 48.; 12. = 33.; 15. = 16. (= *Boléc* 22.); 18. = 8. (ale tekst mniej pełny, prw. też *Zgodzić się* 9.); 21. = 21.; 29. = 15.; 34. = 56.; 36. = 59. (prw. 35.); 39. = 71.; 40. = 46. Natomiast porozrzucane pod innymi hasłami: *R.* 3. = *A.* Pan 29. (pełniejszy, prw. też *Opierać się* 1., *Trzymać się* 16.); 10. = *Mysz* 1. odm. *Knap.*; 13. = *Czatować* 2.; 17. = *Oko* 56. (prw. *Świecić* 6.), 19. = *Pies* 219.; 22. = *Kupić* 5. i 16. (prw. *Lis* 9., *Dwór* 7. pełniejszy, *Targować* 6. odm); 23. = *Kręcić się* 16. (*Latać* 6., *Rozgłaszać*, *Uciekać* 13.); 24. = *Biec* 3., *Pot.*, 21.; 25. = *Fałszywy*; 27. (20.) = *Życ* 41. (*Drzec* 2., *Gryść* 2., *Kochać* 10., *Lubić* 17., *Pies* 79., *Widzieć* 16., *Zgoda* 20., *Zgodny* 1., *Zgodzić się* 11.); 31. = *Brać* 17. z *Kolb.*; 37. = *Maciej* 38.; 38. = *Maciej* 21.; 42. = *Skakać* 7. z *Reja*. A więc 13 przysłów R. go niema wcale

u A. — Do 36. Że tekst Knap. nie jest pierwotnym, bo posiada dodatek zbędny: »często głodny«, dowodzi napis XCV. *Bł* bez tego rozszerzenia i zakończenie:

A też się nie kochają w kocie, gdy niełowny,
Za cyfrę jest poczytan dworzanin niemowny.

Do 42. (prw. Setkę pierwszą l. 35, gdzie należy czytać: Kot 42.) *HZ* ma na to jeden wyraz: kotować. — 52. Znam pełniejszy tekst ze Lwowa: »Nie dla psa — kielbasa (nb. przycisk na ost. zgłosce dla rymu), nie dla kota — sadło«. — 61. odm. *Flor.* też w »Murdelionie« Z. Kaczkowskiego (Dz. II. 207.) — Pod 68. Ryś. podano wyrażenie: »Zjadłaby go kotka przez noc« na określenie skrajnej chudości. Dawniejsze świadectwo tego zwrotu, nieco tylko zmienionego, stanowią w w. 899—900. poematu J. A. Kmity »Spitamegeranomachji« z r. 1595.:

Wychudł, jak świerczek polny, w onej złej biesiedzie,
Zjadłaby go, jako mówią, kotka na obiedzie.

Dod. wyrażenie: »ciągnąć kota« (*BS* II. 720; III. 34.) Wiśłocki tłumaczy to = wystawiać się na pośmiewisko. Mnie się wydaje bliższym wyrażenie niem. »den Kürzeren ziehen«. Też *Strum.* 64.: »(a pan w tej mierze barzo) ciągnie kota« t. zn. ponosi szkodę.

233. Kowal 8. odm. »Kowal zawinił, cygana powiesili« — jako napis artykułu (i w artykule) na s. 4. nru 4. z r. 1897. *Gazety urzędniczej.*

234. Kozieł. Dod. z XXII. *Bł* zwrot »stawiać kozła« t. zn. stawiać, sadyć się: w w. 6. bowiem byk powiada do barana, który bez podstawy wzbil się w dumę: »Nie stawiaj kozła tak wielkiego!«

235. Kozuch 11. odm.: »mnie ta w kozuhu do wody nie wzenies« ma znaczenie: nie oszukasz mnie« *D* 435.

236. Kradzione. Dod. napis LXXV. *Bł*: »Krótko długoli kradzione poznają«.

237. Krok 4. Czajkowski w »Wernyhorze« pisze: »Pierwszy krok kosztuje, reszta pójdzie jak po maśle, tak mówi stare przyśłowię«. Wygląda to na tekst pełniejszy od Adalbergowego.

238. Król 16. Już przed Ryś. użył tego zwrotu *BS* II. 250.:

Przedaj szafran mieszany, a rzecz, iż morawski,
Wszak nie każdy króla zna, kupi pan Nieznalski.

Dod. LXXII. *Bł* w. 23.: »króla nie korona, ani suknia zdobi«.

239. Kruk 8. Przysł. to jest przekładem łąć: »Cornix cornici oculos non effodit« (prw. Voigta uwagę w *Z. dt. Phil.* XXII, 239.)

240. Krzywda. Dod. z »Edmunda Chojnackiego« (Tradycji sanockich nr 3.) Z. Kaczkowskiego (Dz. III. 33.): »Krzywda ojcovska nie boli«. Zwracam uwagę, że tu ojca należy rozumieć jako podmiot, nie przedmiot działania.

241. Książd 42. Tekst pełny podaje Kraszewski w *Synu marnotrawnym*: »Książd z ołtarza, pisarz z kałamarza, doktor żyje z tego, co mu się nadarza«.

242. Kulik. U A. jest tylko hasło Kulig, ale błędnie, bo przysł. »Każdy kulig(!) swoje błoto chwali« nie dotyczy kuligu, owej jazdy zapustnej. jeno ptaka kulika i ma znaczenie to samo, co: »Każda liszka swój ogon chwali«. Obecnie mogę dodać inne przysł., o kulika zahaczające, mianowicie podh.: »taki gazda, jak sroka na kuliku«, którego używają o biednym chłopie (*D* 356. p. w. gazda).

243. Kundel. Z »Nowych opow. Narwoya« Wł. Łozińskiego dod.: »Na kondle deptaj, z brytany nie graj!«

244. Kupić 5. Prw. *HL* w. 1126—7.:

Ano, gdy więc towaru w swych rękach nie macie,
Pewnie, iż kota w worze drudzy targujecie.

245. Kwiat. Dod. »Wtedy na kwiaty, kiedy kszą (= kwitną), wtedy zamąż, kiedy chcą«. *Grz* 112.

246. Kwiecień 15. »Prw. franc. dwuwiersz ze słynnej Wo-
kluzy (Vaucluse):

Pichôte pleuye d' Abriou
Fâi bèle méissoun d' estiéou

t. zn. mały deszcz kwietniowy sprowadza piękne żniwo w lecie (p. *RTP* I., s. 94.) — Taksamo 17. przypomina 4 inne przysł. franc., tamże podane. — Dod. *ZM* 24. dwuwiersz:

Kwiecień ziemię odżywia, krew w człowiecze mnoży,
Dobra rzecz, kto się wtenczas purgować przyłoży.

i czterowiersz (79.):

Kwietnia kwiatki nastawają,
Ciała się też otwarzają;
Gdyć się mnoży krew, tam puszczaj,
Żywotowi mieszkąć niedaj!

Dod.: »Łudzikwiat (= kwiecień) budzi świat, co psiebudzi, to psismudzi (= przysypie śniegiem) *Rz*.

247. Lach 8. Warto dodać, że i domysł *Gluź.* 518., jakoby »Strachy na lachy« powstało pomiędzy hajdamakami w czasie rzezi humańskiej, niema podstawy.

248. Las 16. *Nowa Reforma* w nrze 4. 1900. r. zaczyna artykuł wstępny następującą odmianką tego przysłowia, które nazywa szlacheckim: »Był las, niebyło nas; nie będzie nas, będzie las«. Również *Novus* zaczyna artykuł »Niebyło nas — był las«, na s. 2. nru 54. z 23. lut. 1900. „*Kurjera warsz.*“ przysłowiem: »Niebyło nas — był las, nie będzie nas — będzie las«, zwać je starodawnym.

249. Legat 2. i 3. Niepodano źródła drukowanego; więc widocznie z tradycyi ustnej. Wobec tego warto się zastanowić, czy nie zaszła tu omyłka słuchu. Myśl tę nasuwa mi *Strum.* 58., który radzi panu samemu »doźrzeć, a na urzędnika legarta sie nie spuszczać«. Tak samo na s. 64.: »sługa — legart, pijanica, kosterka«.

250. Lipiec. Dod. *ZM* 39. dwuwiersz:

Lipca i zardzewiały sierp się rad przygodzi,
Ale łąźnie używać i krew puszczać szkodzi

i czterowiersz (81.):

Lipca ni żyłki nieruszaj,
A o miód się niepokuszaj;
Nieśpi wiele, łąźni niechaj,
Kopru z szałwiją używaj!

251. Lipki. Przysł. to ze zmianą (*las zam. drwa*) podał dawno przed Lipińskim i Darowskim jakiś »Obywatel z Podlaskiego« w artykule, nadesłanym z powodu monografii o wsi Lipkach — którą podały *Rozmaitości krakowskie* z r. 1834. na str. 38—40., — do tego pisma, a wydrukowanym tamże na str. 40. Nazywa to przysł. »okolicznym«.

252. Lis 29. Źródłem tu przysł. rzymskie, którego stosowano do chciwego cesarza Wespazyanusa (prw. Swetoniusa Wespaz. r. 16. i O. Kellera »Thiere« s. 182.) Polskie jest tylko przekładem.

253. Listopad Dod. *ZM* 57. dwuwiersz:

Listopada wżgardziwszy oracz wiatry srogie,
Wdzięczon daru Bożego, częstuje ubogie

i czterowiersz (82.):

Kiedy gruda, bóty obuj
Z imbirem miodu posmakuj;
Paniej, łożnicy teraz niechaj,
Chodź w kapturze, a krew puszczej!

254. Lód 2. Źródło tego przysł. stanowi widocznie bajka, jak poucza *SOec* 59.: »jako o osle powiadają, który gdy się dobrze ma, idzie na lód *spaciatum*, a prze krotchwilę złamie nogę«.

255. Luty Dod. *ZM* 14. dwuwiersz:

Luty przynosi febry i piersi bolenie,
Czego chcąc ująć, bierz mierne picie i jedzenie!

i czterowiersz (79.):

Picia, jedzenia wielkiego
Waruj się we dni lutego;
Puszczaj krew z palca pierwszego,
Miód jedz, a chroń się zimnego!

256. Łacina 1. Zwrot ten zna już *C*, bo zdanie Plautusa »admisit in se culpam castigabilem« oddał w w. 68. »Potrójnego« wyrażeniem: »zarobił słusznie na tęgą łacinę«. Zarazem widać stąd, jak należy rozumieć ten zwrot.

257. Łaska. Dod *HP* s. 18.: »jako ono przysłowie jest: że łaska wielkich panów lżejsza, niżli mech, co go łada wietrek unosi, a gniew ich jest cięższy, niż olów«.

258. Łąźnia. Dod. z *RL* 43. zwrot, widocznie przysłowiony: »rząd, by w Roswarowskiej łąźni, sobie przywłaszczyć«; choć nie umiem wyjaśnić go, równie jak dr. Korzeniowski, śmiej przypuszczając, że Roswarowski jest przymiotnikiem, utworzonym od imienia właściciela (Roswar = może Groswajer) przy pomocy słoworodu ludowego, a nie od nazwy miejscowości.

259. Łgać 6. Już *SOec* 49. pisze: »Abowiem więc rzadko pochybia ona przypowieść: kto łąże, ten i kradnie«.

260. Łotr. Brak tu pospolitego wyrażenia: »łotr ma wielki kamień«. Nasunął mi je »Zakłęty dwór« Łozińskiego.

261. Łowić 4. prw. też *SOec* 22.: »By to grzech był, zło-wiłby nas Pan Bóg jako ptaki na lepie«.

262. Łupić 4. podobnie *ZW* s. 37. skarżąc się, że od panów i urzędników nieściągają ni ceł, ni myt: »a skoro brat, równy szlachcic, jak węgorza odra«.

263. Łyko. Dod.: »życie na łyczku ważyć«, które H. Łąbęcki podaje w swym »Słowniku górniczym« (Warsz. 1868. s. 140.) pod hasłem »łyczany powróż«, tłumacząc je jako równoznaczne z niezwykłą odwagą (»mieć odwagę na łykowym powrozie zawiesić się z narażeniem życia przy spuszczeniu do szybu«), a odnosząc do bardzo dawnych czasów, bo najpóźniej do końca XV. w. kiedyto »łykowe powrozy były w użyciu w Wieliczce przed zaprowadzeniem konopnych (w kopalni)«. — Dod. napis LXI. *Bł.* »Łyczkoć było«. Wyrażenie to lisa o kwaśnych gronach wyjaśnia wiersz ostatni: »Nie miałem czego pragnąć — łyczkoć było!« — Dod. też stamtąd z *XCV*. w. 8. zwrot: »żywot na łyczku«, odpowiadający pospolitemu: »życie jego wisi na włosku«, który

zapewne zawdzięcza swe powstanie opowieści o mieczu Damoklesa. A. podaje wyrażenie »życie na łyżku« tylko jako część druga przysł. Śmierć 95. odm. *Don. Gr.* 13. bez odsyłaczy.

264. Łysy 5. odm. »Łys, zéz, kuternoga, naznaczony od Boga« *Matl* 137. — Dod. z »Kasztelaniców lubaczewskich« *Z. Kaczkowskiego* (Dz. II. 5.): »co się łyse urodziło, to łyse zaginie«.

265. Łyżka 7. Odm. Knap. już u *C* w. 762.: »po obiedzie łyżka«, co odpowiada Plautusowemu: »post rationem putat«.

266. Maj 18. Dod. odm. góralską: »Mały mój — bydłu daj, od pieca sie nie rusaj« *Rz* i podhalską: »mały mój, krowie daj, a kie przyńdzie wielgi mój, to jom w pole kijem wól«, *D* 404. przymowa 32. — Dod. *ZM* 29. dwuwiersz:

Maj jeśli swym weselem ma nad wszystko lato,
Niewdzięczen czasów i po krwi, kto niewesół na to.

i czterowiersz (80.):

Maja miej żywot wolniejszy,
We krwi, w łaźni bądź hojniejszy;
Z korzeniem karmie przyprawiaj,
A szalwją w picciu miewaj!

267. Małpa 1. Miłość rodzicielska małpy jest przysłowiwą od wieków. Przykłady ze starożytności p. w *O Kellera*: »Thiere des class. Althertums« 1887, s. 7. — Do 2. Przysłowie to jest tłumaczeniem greckiego, jak już *RL* 12. poucza, podając przekład łać.: »simia semper simia, etiamsi aurea gestet insignia«.

268. Marek 3. odm. Cinć. też w odc. nru. 300. *Czasu* z 31. grudnia 1856. w ocenie »Zendaszty« *I. Pietraszewskiego*«, gdzie stara się wytłumaczyć to przysł., »dotąd niewyjaśnione« rzekomo, przy pomocy zendzkiego wyr. *mahrkoj* = heca piekielna i arab. *mahrek* = *incensus, ardens!*

269. Marzec 3. O dawności tego przysł. świadczy w. 910. *HL* gdzie starość dogania do kresu ubogiego starca, »lada w miesiąc popadszy, nieczekając marca«. Z bruku lwowskiego znam odm.: »Marzec — umrze niejeden starzec«. To przysł. o marcu i starcu ma widocznie *Bł* na myśli, gdy w. XXXVII. 8. mówi: »Zdadzą mu (starcowi) się cięższe drwa, niżli drugim marzec«. *HL* zaś powiada w. 1127—8.:

niżli nastał marzec,
Rozstał się z nędznym światem onto miły starzec.

Dod *ZM* 18. dwuwiersz:

Marzec odmienia wiatry, deszcz miesza z pogodą,
Więc niedziw, jeśli starzy czują go z swą szkodą

i czterowiersz: (79.)

Marzec rodzi zbytne wilgości,
Stąd bywają ciężkie boleści;
Jedz piecyste, niewiele pij,
Krwie niepuszczaj, w łaźni się myj!

270. Masło 4. Może warto przypomnieć, że niemieckie przysł. mówi to samo o serze.

271. Matjasz 3. Ciekawą odmianę stanowi tekst, podany na str. 4. nru 24. rocznika I. (1897.) dwutygodnika p. n. *Głos ludu śląskiego*: »Przyjdzie kreska — na Hanyska«, gdzie objaśniono, że Hanysek u Ślązaków znaczy tyle, co Prusak. — Dod. »Oj pośpiwás ty se Matyjáska« tj. będziesz w trudnym położeniu *Matl.* 137. Właściwie = beceź.

272. Mazur. Dod. z »Murdeliona« Z. Kaczkowskiego (Dz. II. 185). czterowiersz: »Mazurowie naszy od jaglanej kaszy słuszne wawy maja, w piwie je maczaja«.

273. Mądry 82. odm. napis XX. *Bł*: »Głupiego jest być mądrym po szkodzie«. — Dod. *HR* s. 37. (widoczny czterowiersz) »w serce człowieka mądrego nie wnidzie nic smutnego, bo mądrzy przygody znaja, a przetoż myśl bezpieczną maja«. — Dod. napis XCII. *Bł*: »To mądry, kto dokona«, na końcu zaś: »Nie ten mądry, kto pocznie, ale kto dokona«.

274. Miara 2. podane też *D* 376. p. w. miara — 17. odm. *RL* 37.: »każda cnota ma być w mierze — *inter duo extrema medium*«.

275. Michał. »Coś zjadła migdała, dostaniesz Michała« — przysłowie to zaopatrzone w art. »Wróżby św. Michała« (*RK* r. I. 1897. nr. 1. z 1. paźdz. s. 7.) objaśnieniem następującym: »W dawnej Polsce był zwyczaj, że gdzie w okolicy był jaki siarczysty pan Michał, to panny, zerkające na niego ukradkiem, w wigilię dnia św. Michała, niekiedy nawet i przez całą oktawę święta urządały wróżby, której się też ten pan Michał za męża dostanie. Pieczono zatem miodownik, w którym jeden się tylko znajdował migdał. Panna, której po podziale miodownika dostał się migdał, uważaną była za wybraną losu. Opowiada o tych wróżbach Hoffmanowa w pamiętnikach Franciszki Krasieńskiej«.

276. Mierzyc 9. odm. napis VI. *Bł*: »Własną się mierz piędzia«. Na końcu zaś tego nru powiedziano: »kto łockia nie wyrósł, niech się piędzia mierzy!«

277. Miękki 2. Już *Sposób* 1607. (s. 43.) powiada: »Mamy króla... powolnego, prawie jako ono mówią: uczyni z niego, jak z wosku«.

278. **Milczana**. odm. napis LXXVIII. *Bł*: »Milczaną, gdzie chcesz, obrócisz«.

279. **Miłość** 68. odm., pokrewna *Wóje*., stanowi napis powieści hiszp. don Juana Pereza de Montalvan: »Stała miłość nie rdzewieje i w lat tysiąc w skrę roztleje«, wydrukowanej w nrach 40—44. *Rozmaitości lwowskich* z r. 1834.

280. **Młody** 14. Według *D* 380. p. w. *napowiadać* brzmi to przysł.: »młodemu napowiadaj, a z wilkie paciérze mów (albo: a z wilkie oráj), na jedno wyńdzie (albo: to sytko jedność)«. — »Sposób podający drogę do korektury prawa«, w Krak. r. 1607. w art. V. odradza wyboru bardzo młodych i bardzo starych ludzi do dzieła onej reformy, bo »młody gorący, a stary zimny«. Radzi natomiast wybrać »w leciech średnich« ludzi statecznych, »co to nie do boju, ale do pokoju gotowi«. Brzmi to oboje przysłowiowo.

281. **Mocny** 3. *Górn*. itd. dosłownie w napisie XXXIX. *Bł*.

282. **Modlić się** 5. odm., przedstawiająca wyrazy »dyabła ma«, wraz z gienieżą przysł. podana z okolic Zamościa i Hrubieszowa u *Głuź*. 476.; A. tekst *Głuź*. podaje błędnie.

283. **Mówić** 38. Knap. odm. LXIII. *Bł* w. 15—6.: (Toć podłych pomsta) mówić, co ślinka przyniesie do gęby«. — Do 49. Hasło błędne, bo przysł. to należy pod. wyr. *Ślepy*. Prw. odm. *SOec* 38.: »tak wiele o nim (stadle małżeńskim) rozumiejąc, jakoby ślepy o barwie«. — Dod. napis. LXXXIX. *Bł*: »Mów, kiedyć języka nie żal« — przeciw gadule.

284. **Msza** 6. prw. *HL* w. 369—70.:

taż msza poszeptem, jako i śpiewana,

A też złość jawna, coteż i w sercu schowana.

285. **Mścić się** 1. Pierwotniejszą postać zachowano na Podhalu: »mścicy (= mściwy) bywá dwa razy bity« *D* 378. Odm. *Ryś*. = napis LXXI *Bł*.

286. **Musiec** 1. Gem. odm.: »Co musi, to rad czyni« w napisie LVII. *Bł*.

287. **Myśl** 10. Trotz i Opal. odm. napis LXV. *Bł*: »Myśl w niebie, zadek w popiele«.

288. **Myśleć** 1. *BS* III. 679., podając to przysł., wyraźnie zaznacza jego pochodzenie obce, bo dodaje: »tak nas mędrzec uczy«.

289. **Nabycie** 4. (i 2.) odm. »Według nabycia odbył« w napisie nru IX. *Bł*.

290. **Nadzieja** 11. obszerniej *HL* w. 1048. wyraża to: »niejednego próżna nadzieja cieszyła«. — Do 12. W »Wernyhorze«

Czajkowskiego znajduję: »nadzieja matka głupich, macocha mądrych«.

291. Nałóg. Dod. z *SOec* 45.: »(Bo jest pospolita a prawdziwa przypowieść która powiada, że) młodych nałóg starszych jest uczynek«.

292. Napierać się. A. nie podaje źródła swego wyrażenia: »Czego się jeszcze napiera, może księżej pięty?« W *D* 365. p. w. kcieć czytam podobne wyrażenie podh.: »zakciało mu się księży pięty« (tj. czegoś niepodobnego albo cudacznego.) — Dod. *ZW* s. 19.: »napierają się rzeczy niepodobnych, by małe dziecie miesiąc«.

293. Nauka. Dod. napis *XLI. Bł.*: »Przykra nauka, ale pożyteczna«. Pod *Prawda* 54. czytam odm. *Now.*: »Prawda przykra, ale pożyteczna«.

294. Nędza 19. prw. Bieda 19. *C* w. 39. w ustępie oryginalnym używa też zwrotu: »nędzę klepać«. Tak samo *HZ* w. 665.: »Nie będziemy nędze klepać«.

295. Niedźwiedź 7. Do licznych odm. dodaję z korespondencyi z pow. bobrujsk. (gub. mińskiej) na s. 40. r. 1897. *Łowca*: (Niedarmo jednak ojcowie nasi mawiali) »zgotuj sobie łożę, idąc na niedźwiedzia«. — Do 9. *HL* w. 11. 52—3:

Snadź na niedźwiedzią skórę niebożęta pili,

Ano i niedźwiedź w lesie i skóra na grzbiecie.

296. Niemiec. 23. Mój profesor gimnazjalny, radca M. Służewski, powtarzał to przysł. w postaci trochę odmiennej: »Stuką barany tłuką«; a pod h *Niedźwiedź* 20. czytam: »Sztuką niedźwiedzi(!) tłuką«.

297. Nieszczęście 24—5. Jak prastarym jest to zapatrywanie pesymistyczne, dowodzi wiersz sanskryckiego poety Triwikramabhatty, podany przez Aufrechta (w *ZDMG* XXVII., 32.): »Zaprawdę, jedno nieszczęście za drugim godzi w ludzi, złamanych troskami«.

298. Niewdzięczny 2. *Wokab.* 1580. odm. krótsza w napisie *XCI. Bł.*: »Nic gorszego nad niewdzięcznego«. Zdanie to brzmiało pierwotnie zapewne: »Nic gorszego niewdzięcznego (dopełn. stopnia wyższ.)« Bardzo rozwlekłe tę samą myśl wyrażają w 1205—6. *HL*:

Ano niemasz na świecie nic przemierzlejszego,

Jedno kto dobrodziejstwa niewdzięczzen czyjego.

299. Nierówny. Dod. napis *XXII. Bł.*: »Ciężej od siebie nierównego znosić«.

300 Nocować. Dod.: »Nie nocuj nigdy w tej gospodzie, gdzie gospodarz jest stary, a żona młoda«. Jestto w *HR* s. 90. trzecia mądrość, sprzedana przez kupca pewnego ces. Domicyanowi za drogie pieniądze. Odmienne nieco na s. 93.: »Nie nocuj nigdy u starego gospodarza, który ma młodą żonę«.

Dr. Franciszek Krček.

ROZMAITOŚCI.

Wrózenie z miecza. Książę Mikołaj czarnogórski wplata w swym dramacie „Carowa Bałkana“ (Balkanska carica, drama u tri raduje, drugo izdanje, 1894, str. 256) scenę wrózenia z miecza. Ponieważ zwyczaj ten u nas nieznan, dlatego podaję opis jego według przedstawienia księcia Mikołaja, doskonałego znawcy zwyczajów narodowych serbskich. Rzecz dzieje się przy końcu XV. wieku. Przed bitwą z Turkami wzywają zebrani w namiocie wojewodowie czarnogórscy wróżbiarza, by im powiedział ich przyszłe losy, a zwłaszcza losy bitwy. Podaje mu miecz kapitan Jan, na co wróżbiarz mówi: „Dobry to miecz; był w bitwie kosowskiej: czy widzicie na ostrzu czerwone żyły? pochodzą one z cięcia Murata w wątrobę; zginął miecz ten potem, aż go znalazł w ziemi oracz. I dziwną ma on siłę, bo oto oracz opuszcza pług i woły i biegnie do bitwy. Co dalej się z nim stało? ot! powiem krótko, w Czarnogórze znów się wyostrzył“. „Prawdę mówisz“, rzecze na to książę Jerzy; „ale powiedz teraz, co z nim się stanie! „Księżciu młody“, rzecze starzec, „jutro zwyciężysz!“ „A czy możesz coś więcej z miecza odgadnąć?“ „Mogę! po wojnie popłyniesz przez morze!“ Wtem odzywa się kapitan Jan: „Powiedz nam, co nas czeka; bać się nie potrzebujesz!“ „Słuchaj Janie!“ odpowiada wróżbiarz „powiem Ci prawdę, choćbyś mnie miał tej nocy posiekać. Jutro odniesie książę świetne zwycięstwo, ale nie długo cieszyć się będzie zetską (od miasta Zeta) koroną; Turcy zdobywszy całą Serbię zabiorą i waszą małą i bohaterką prowincję. Usuniecie się z tej równiny w skaliste szczyty, gdzie fale turskiego morza na was uderzać nie będą mogły, ale pluskać będą wokoło was, grożąc niewolą i złością i zaleją wam wasze włości bez nadziei wolności!... Stąd wszakże podźwigniecie znów dawne carstwo“. Wróży on tak dalej, aż zmęczonego podeprzeć muszą, aby nie upadł i wyprowadzić z namiotu.

Dr. J. L.

Odmianka anegdoty. „Kapucyn z capią brodą“, Lud VI, str. 249. W dziele *Indian Vight's Entertainment, or Folk-Tales from the Upper Indus* od Ch. Swynnerton, London, 1892, str. 8, zapisana jest całkiem podobna powiastka: Machometanski kapłan razu pew-

